

ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΑΙ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΥΣ ΔΥΟ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Μάρκος Σιώτης

Πιστεύω ότι εις πάντα προσεκτικόν αναγνώστην ἀμφοτέρων τῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κάμνουν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν αἱ ἐκφράσεις ἐκεῖναι, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐξαιρεί τὴν ἰδιάζουσαν ὑψηλῆς στάθμης πνευματικότητα τῶν παραληπτῶν τῶν δύο τούτων ἐπιστολῶν του. Τῆς πνευματικότητος ταύτης κύρια χαρακτηριστικά εἶναι: ὁ παλμός καὶ ἡ δραστικότης τῆς βαθείας χριστιανικῆς πίστεώς των, τὰ πολλά καὶ μεγάλα ἔργα τῆς ἀγάπης των, ἡ ἀνεξάντλητος ὑπομονὴ καὶ καρτερία των εἰς τὰς καθημερινὰς θλίψεις τῆς χριστιανικῆς ζωῆς των καὶ ἡ προσωπικὴ χαρὰ ἑνὸς ἐκάστου καὶ ὅλων μαζί διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὸ ἱστορικόν σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ὀργανικῶν μελῶν αὐτοῦ¹. Εἶναι δέ ἡ πνευματικότης αὕτη ἐπίτευγμα αὐτῶν τούτων τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης, οἱ ὅποιοι μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἤκουσαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Παύλου καὶ τὸν ἄφησαν ἄνευ οἰασδῆποτε ἐπιφυλάξεως νὰ ἐνεργῇ μέσα τους καὶ νὰ τοὺς κατευθύνῃ. Τὴν διαπίστωσιν ταύτην κάμνει ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος, τὴν ὁποίαν καὶ γνωστοποιεῖ καὶ εἰς τοὺς παραλήπτας τῆς ἐπιστολῆς του· «Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ ἐδέξασθε, οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καθὼς ἀληθῶς ἐστὶν λόγον Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν»². Διὰ τῆς διαπιστώσεως

1. Α' Θεσσ. 1, 3.

2. Α' Θεσσ. 2, 13.

ταύτης ὁ Ἀπόστολος Παῦλος θέλει νά ὑπογραμμίσῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀνεπαρκῶς γενομένην διδασχὴν του ἕνεκα τῆς βραχείας μεταξὺ αὐτῶν παραμονῆς του καὶ τῆς ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης αἰφνιδίας καὶ ἀναγκαστικῆς ἀναχωρήσεώς του.

Ἔχων ὑπ' ὄψει τὰς ἄχρι τοῦδε διατυπωθεῖσας ἐρμηνείας περὶ τῆς ταυτότητος τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης, πιστεύω ὅτι εἶναι δυνατὴ ἢ ἀκριβεστέρα ἀναγνώρισις αὐτῶν καὶ ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκφράσεων ἀμφοτέρων ὑπογραμμίζεται ἡ ἰδιάζουσα ὑψηλῆς στάθμης πνευματικότητος. Πρόκειται, κατὰ τὴν γνώμην μου, περὶ μιᾶς ἰδιαιτέρας τάξεως Μακεδόνων «προσηλύτων» τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βεροίας, οἱ ὅποιοι ἦσαν κατὰ πάντα ὄριμοι καὶ ἀνέμενον, συμφώνως πρὸς τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ Προφητείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοῦ κόσμου.

Ἐν συνεχείᾳ θὰ παρουσιάσω εἰς τρία μέρη τὸ περιεχόμενον τῆς παρουσίας εἰσηγήσεώς μου. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος θὰ παρουσιάσω τὰς ἐκφράσεις ἐκείνας ἀμφοτέρων τῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, διὰ τῶν ὁποίων ἐξαίρεται ἡ ὑψηλὴ στάθμη τῆς πνευματικότητος τῶν παραληπτῶν των. Εἰς τὸ δευτερον μέρος θὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν ταυτότητα τῶν παραληπτῶν τούτων. Εἰς τὸ τρίτον δέ θὰ κάμω ὑπὸ τύπον ἀνακεφαλαιώσεως σύντομον θεώρησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης ὡς τῆς Μητρὸς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς καὶ τῆς θεολογίας. Πρόκειται περὶ οὐσιωδεστάτου χαρακτηριστικοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ὀρθόδοξος θεολογία ἐκπηγάζει ἐκ τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς τῶν μελῶν της, καὶ τἀνάπαλιν ἡ κατὰ Χριστὸν ζωὴ ἐκτρέφεται διὰ τῆς θεολογίας.

Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν σεβαστῶν ἀκροατῶν μου θὰ ὑπενθυμίσω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πόλεως τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐπισκέψεώς της ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν συνοδῶν του.

Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἦτο μὲν κατὰ τοὺς Ρωμαίους κατακτητὰς πρωτεύουσα τῆς «Δευτέρας μερίδος τῆς Μακεδονίας», πλὴν ὅμως ἀπὸ μακροῦ εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὡς «Πόλις ἐλευθέρα», διοικουμένη ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀρχόντων αὐτῆς, τῶν «Πολιταρχῶν». Ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο καὶ τότε ἀξιολογώτατος κόμβος ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἀπὸ ξηρᾶς μὲν διὰ τῆς Ἐγνατίας, ἀπὸ θαλάσσης δέ διὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος της. Καὶ τότε ἔσφριζεν ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν μιᾶς ἐκτεταμένης πανσπερμίας ἀνθρώπων, μέ διάφορα ἦθη καὶ ἔθιμα, πολλές καὶ διαφόρους θρησκείας, μέ μεγάλην καὶ ἀκμάζουσαν ἐβραϊκὴν Συναγωγὴν καὶ πολλοὺς γηγενεῖς «προσηλύτους», σεβομένους τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινόν Θεόν, τὸν Θεόν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ πανσπερμία αὕτη εἶχεν ὄργανον συνεννοήσεως τὴν ἐλληνικὴν «Κοινὴν» γλῶσσαν, αὐτὴν ἢ ὅποια διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάν-

δρου εἶχε καταστή διεθνῆς γλῶσσα, πλὴν ὅμως ἡ δημοσία ζωὴ καὶ ὀργάνωσις τῶν συγκροτούντων ταύτην ἐρρυθμίζοντο μόνον ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Δημοσίου Δικαίου, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τῶν γηγενῶν Μακεδόνων, ὡς ὀρθότατα παρετήρησεν ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς Heinrich A. Mertens³.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Ὁ ἀντικατοπτρισμὸς τῆς πνευματικότητος τῶν πρώτων χριστιανῶν
τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὰς πρὸς αὐτοὺς δύο ἐπιστολάς
τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

Πολλαί εἶναι αἱ ἐκφράσεις ἀμφοτέρων τῶν πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, διὰ τῶν ὁποίων προβάλλεται ἡ ἰδιόζουσα ὑψηλῆς στάθμης πνευματικότης τῶν παραληπτῶν τῶν ἐπιστολῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι εἶναι διάσπαρτοι εἰς τὸ κείμενον τῶν Ἐπιστολῶν τούτων. Πρέπει βεβαίως νὰ λεχθῆ ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων τούτων Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου καθιεροῦται μία τακτικὴ διατυπώσεως τῶν σκέψεων του ἐπὶ ἐνὸς κατὰ κανόνα σταθεροῦ διαγράμματος, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ οὐσιαστικώτερον γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ λογοτεχνικοῦ ὕφους τῆς παυλείου ἐπιστολογραφίας.

Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦτο ὑπάρχουν ὁ χαιρετισμὸς καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τοὺς παραλήπτας τῶν Ἐπιστολῶν του καὶ ἀκολουθεῖ ἡ εὐχαριστία τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τὸν Θεόν διὰ τρία τινά: α) διὰ τὴν πίστιν των εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ὡς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, β) διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς πάντας καὶ γ) διὰ τὴν βεβαίαν ἐλπίδα αὐτῶν περὶ τῆς προσωπικῆς σωτηρίας ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἔπεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀξίας μιᾶς ἐκάστης τῶν τριῶν βασικῶν τούτων χριστιανικῶν ἀρετῶν, τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος, ἐπὶ τῇ βᾶσει πάντοτε τῶν ἰδιαιτέρων περιστατικῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κλήσεώς των⁴.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκφράζει τὴν ὑψηλὴν στάθμην τῆς πνευματικότητος τῶν παραληπτῶν ἀμφοτέρων τῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν του εἰς τὸ χωρίον Α΄ Θεσσ. 1, 3, εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς ἐπαινεῖ, διότι ἔκαμον τὰς τρεῖς βασικὰς χριστιανικὰς ἀρετάς, τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα των, πρᾶξιν τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς των, διὸ καὶ εἰς τὰς καθημερινὰς προσευχὰς του εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν: «Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ πάντων

3. Βλ. *Bibelkunde*, Düsseldorf 1966, 869.

4. Βλ. Adolf Deissmann, *Paulus*, Tübingen 1925, 5-12. Otto Roller, *Das Formular der paulinischen Briefe*, Stuttgart 1933. Béda Rigaux, *Saint Paul, Les Epîtres aux Thessaloniens*, Paris-Gembloux 1956, 76-111.

ύμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος...». Τό νόημα τῆς πράξεώς των ταύτης ὑπονοεῖται καὶ διὰ τοῦ χωρίου Α΄ Θεσσ. 5, 8: «Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίας»⁵.

Ἄλλην κατὰ σειράν τοιαύτην ἔκφρασιν παρέχει ὁ Παῦλος εἰς τό χωρίον Α΄ Θεσσ. 1, 4-5 (πρβλ. Β΄ Θεσσ. 2, 13 καί 16), εἰς τό ὅποῖον τοὺς ἀποκαλεῖ «ἠγαπημένους ὑπό τοῦ Θεοῦ», καθότι «τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγεννήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἶδατε οἷοι ἐγεννήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς». Τό γεγονός τοῦτο τῆς κλήσεώς των ὑπό τοῦ Θεοῦ ὑπηγόρευσε καὶ τήν πρὸς αὐτοὺς ἠπίαν συμπεριφορὰν τοῦ Παύλου, ὡς ρητῶς τοὺς γράφει εἰς τό χωρίον Α΄ Θεσσ. 2, 7-8: «Ἐγεννήθημεν ἠπιοὶ ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἐάν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα· οὕτως ὁμιρόμενοι ὑμῶν εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγεννήθητε» (πρβλ. καὶ στίχ. 11: «ὡς πατὴρ τὰ ἑαυτοῦ τέκνα παρακαλοῦντες»).

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει αὐτοὺς «μιμητάς, ὄχι μόνον ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ». Πρῶτον δηλαδὴ «μιμητάς» τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς «δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ μετὰ χαρᾶς Πνεύματος Ἁγίου» (Α΄ Θεσσ. 1, 6-7· πρβλ. Β΄ Θεσσ. 3, 7-9). Καὶ δευτερον ὀνομάζονται «μιμηταί» τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, «τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ (Α΄ Θεσσ. 1, 14), καθότι οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν πολλαὶ καὶ μεγάλαι θλίψεις περισσότερον ἐνίσχυσαν τήν πίστιν των εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἦτο δέ ἡ ἐκ τῶν θλίψεων ἐκείνων ἐνδυνάμωσις τῆς πίστεώς των τόσον μεγάλη, ὥστε νά γνωσθῇ αὕτη τόσον ταχέως καὶ νά ἐπηρεάσῃ ἀποφασιστικῶς καὶ τοὺς Χριστιανούς πολλῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὄχι μόνον τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποπεμακρυσμένης Ἀχαΐας· «ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπον πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἀχαΐᾳ» (Α΄ Θεσσ. 1, 7 καὶ 3, 3). Διὰ τοῦτο καὶ καυχᾶται διὰ τό πρὸς αὐτοὺς κήρυγμά του, τό ὅποῖον ταυτίζει πρὸς τήν φωνήν τοῦ καλέσαντος αὐτοὺς Ἰησοῦ Χριστοῦ (Α΄ Θεσσ. 2, 13) εἰς οἰκοδομήν τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπογραμμίζεται

5. Βλ. Σεβηριανοῦ Γαβάλων, *Ἐρμηνείαν τοῦ Α΄ Θεσσ.* 1, 3: «Ἡ μὲν πίστις ἐγείρει πρὸς ἔργον τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ δὲ ἀγάπη παραμένει ποιεῖ τοὺς πόνους, ἡ δὲ ἐλπίς ὑπομένει ποιεῖ μετὰ μακροθυμίας τοὺς ἀνθισταμένους». Βλ. Karl Staab, *Pauluskommentare aus der Griechische Kirche*, Münster i.w. 1933, 328. B. Rigaux, ὁ.π., 360 κ.έ.

ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος θεωρεῖ ὡς μέγα προσωπικόν αὐτοῦ κέρδος τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανούς τῆς Θεσσαλονικῆς προσφορὰν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' ὧσων γράφει εἰς τοὺς στίχους Α' Θεσσ. 2, 19-20: «Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; ὑμεῖς γὰρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρὰ».

Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, τὴν πνευματικὴν ἀνωτερότητα τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονικῆς ἐκφράζει καὶ ἡ «φιλαδελφία» αὐτῶν: «Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρεῖαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν· αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδιδάκτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους· καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφούς τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ» (Α' Θεσσ. 4, 9-10). Ὡς ἀποδέχονται οἱ περισσότεροι ἐρμηνευταὶ τοῦ ὅρου «φιλαδελφία», νοεῖται δι' αὐτούς τὸ χρέος τῆς ὁμοφροσύνης πάντων τῶν συμφυλετῶν καὶ οὐχὶ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης τῶν Χριστιανῶν πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους⁶.

Τὴν πνευματικότητα τῶν παραληπτῶν ἀμφοτέρων τῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν ἐκφράζουν καὶ τὰ πολλὰ ἄλλα χαρίσματα αὐτῶν. Ἡ ἱκανότης δηλαδὴ τῆς ὀργανώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, τῆς καθιερώσεως τοῦ πρώτου τυπικοῦ τῆς Θείας Λατρείας καὶ τῆς διακονίας καὶ περιθάλψεως τῶν ἐχόντων ἀνάγκην. Ἀπάντων τούτων τῶν θεμάτων ἐπελήφθησαν μόνοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Θεσσαλονικῆς ἕνεκα τῆς αἰφνιδίας καὶ ἐσπευσμένης ἀναχωρήσεως τοῦ Παύλου ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικίην. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διερμηνεύει τὰ χαρίσματα ταῦτα ὡς τὴν ζῶσαν καὶ δραστηκὴν ἔκφρασιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, τὸν ὅποιον παρέλαβον διὰ τοῦ ἰδικοῦ του κηρύγματος, «ὅς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν», ὡς τοὺς γράφει (Α' Θεσσ. 2, 13). Τὴν ἔγκαιρον ὑπαρξιν ὑπευθύνων προϊσταμένων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονικῆς προϋποθέτει τὸ χωρίον Α' Θεσσ. 5, 12-15: «Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ καὶ νοουθετοῦντας ὑμᾶς καὶ ἡγήσθαι αὐτοὺς ὑπερεκπερισσῶς ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς»⁷.

Τὸ ἀποκορύφωμα τῆς πνευματικότητος ταύτης τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονικῆς ἐκφράζει ἡ μεγάλη ἀνησυχία αὐτῶν περὶ τῆς τύχης τῶν προσφιλῶν νεκρῶν των κατὰ τὴν ἀναμενομένην Δευτέραν Παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ὡς δηλοῦται σαφῶς διὰ τῆς φράσεως «καὶ ἀναμένειν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν» (Α' Θεσσ. 1, 10). Ὁ Παῦλος ἀσφαλῶς εἶχε κάμει εἰς αὐτοὺς λόγον εἰς τὰ ὀλίγα πρὸς αὐτοὺς κηρύγματά του περὶ τῆς Δευτέρας

6. Βλ. B. Rigaux, ὁ.π., 516-517.

7. Βλ. B. Rigaux, ὁ.π., 576-578.

Παρουσίας του Κυρίου. Πάντως τό ζωτικώτατον ἐνδιαφέρον ἐπί του θέματος τούτου τῶν Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης προεκάλεσε τήν «ἐν λόγῳ Κυρίου» νέαν ὑπεύθυνον ἀπάντησίν του, ὡς αὕτη διευτώθη διά τῶν γραφομένων του εἰς τούς στίχους Α΄ Θεσσ. 4, 13-18⁸. Πλήν ὁμως ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐδημιούργησε νέα προβλήματα, διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν ὁποίων ὁ Παῦλος ἠναγκάσθη νά ἀποστείλῃ ἐσπευσμένως τήν δευτέραν πρός Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολήν του. Δι' αὐτῆς πληροφορεῖ τούς παραλήπτας τῆς ὅτι τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου θά προηγηθῇ ἡ μακρά περίοδος τῆς δράσεως τοῦ Ἀντιχρίστου εἰς τόν κόσμον (Β΄ Θεσσ. 2, 2-12).

Τήν πνευματικότητα τῶν παραληπτῶν τῶν πρός Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐκφράζουν καί τά «ὑστερήματα» αὐτῶν, τά ὁποῖα ἐκ τῶν γραφομένων αὐτοῦ (Α΄ Θεσσ. 4, 1-8) ἦσαν μᾶλλον ἠθικῆς φύσεως, πρός διαφώτισιν τῶν ὁποίων διεκατεῖχτο ἀπό σφοδράν ἐπιθυμίαν νά ἐπισκεφθῇ καί πάλιν τήν Θεσσαλονίκην, χωρίς καί νά τό κατορθώσῃ (Α΄ Θεσσ. 2, 17-19). Ὁ Παῦλος ἐπαφίεται εἰς τήν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἔναντι τῆς ἀδυναμίας του νά βοηθήσῃ τούς Θεσσαλονικεῖς διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν «ὑστερημάτων» τούτων, ἐπαναπαύων τήν ἀποστολικήν συνείδησίν του δι' ὅσων ἔγραφε βραδύτερον πρός τούς Χριστιανούς τῆς Κορίνθου: «Τί οὖν ἐστίν Ἀπολλῶς; Τί δέ ἐστίν Παῦλος; διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καί ἐκάστῳ ὡς ὁ Κύριος ἔδωκεν. Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ὁ δὲ αὐξάνων Θεός» (Α΄ Κορ. 3, 5-9).

ΜΕΡΟΣ Β΄

Ἡ ταυτότης τῶν παραληπτῶν τῶν Πρός Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν

Τά κείμενα τῶν Πρός Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὡς καί ἡ σχετικῆ πρός αὐτά περικοπή τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (17, 4), εἶναι, νομίζομεν, ἐπαρκῆ διά τήν ἀναγνώρισιν τῆς φυλετικῆς ταυτότητος τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης. Τοῦτο ἰσχύει καί διά τούς πρώτους Χριστιανούς τῆς Βεροίας, περί τῶν ὁποίων γίνεται λόγος εἰς τάς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (17, 12). Οὗτοι ἦσαν γηγενεῖς Μακεδόνες προσήλυτοι τῶν Συναγωγῶν Θεσσαλονίκης καί Βεροίας, σεβόμενοι τόν μόνον ἀληθινόν Θεόν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί ὄριμοι κατά πάντα νά δεχθοῦν τό Εὐαγγέλιον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας.

Ἐνταῦθα πρέπει νά λεχθῇ ὅτι διά τόν Χριστιανισμόν τό μέγα κέρδος ἐκ

8. Ὑπεστηρίχθη ἡ γνώμη κατά τήν ὁποίαν πολλοί εἶχον τότε αἰφνιδίως ἀποθάνει εἰς Θεσσαλονίκην. Βλ. Ernst von Dobschütz, *Die Thessalonicher – Briefe*, Neudruck der Ausgaben von 1909, Herausgegeben von Ferdinand Hahn, Göttingen 1974, 15.

τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καί ἐκ τῆς μετ' αὐτόν διακυβερνήσεως τοῦ ἀχανοῦς κράτους του ὑπὸ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀθρόα ἐμφάνισις μεγάλου ἀριθμοῦ, κατὰ κανόνα Μακεδόνων, προσηλύτων εἰς ἅπαντα τὰ διαμερίσματα αὐτοῦ, τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, τῆς Αἰγύπτου καί τῆς Ἑλλάδος, ὠρίμων καί προθύμων νά δεχθοῦν τὰς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ⁹. Κατὰ κανόνα ἐπρόκειτο περὶ τῶν λίαν εὐκαταστάτων ἀπογόνων τῶν Μακεδόνων ἐκεῖνων, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι εἶχον παραμείνει εἰς τὰς προαναφερθείσας περιοχὰς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καί τῶν Διαδόχων αὐτοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προσηλύτων τούτων πρέπει νά ἀνήκον οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νά ἴδουν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου (12, 20). Ἡ παράδοσις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας θέλει μεταξὺ αὐτῶν καί τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Οἱ προσήλυτοι αὐτοὶ ἦσαν κατὰ κύριον λόγον οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεανθρώπου διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν Παύλου.

Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν πρέπει νά ἦσαν πλούσιοι, διακεκριμένοι κοινωνικοὶ παράγοντες, ἀριστοκράται, ἐπιχειρηματῆαι καί πνευματικοὶ παράγοντες. Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων σαφῶς γίνεται λόγος περὶ δύο προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐπέδειξαν μέγαν ζῆλον διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καί τὴν δι' αὐτοῦ εὐρυτέραν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πρόκειται πρῶτον περὶ τῆς Λυδίας, τῆς πορφυροπώλιδος ἀπὸ τῆς Θυάτειρα, τῆς ἐγκατεστημένης εἰς Φιλίππους, τὴν ἔδραν τῶν Ρωμαίων λεγεωναρίων (Πράξ. 16, 14 καί 40), καί δεύτερον περὶ τοῦ μεγάλου βιοτέχνου τῆς Θεσσαλονίκης Ἰάσονος (Πράξ. 17, 5-9). Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναχωρῶν ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Φιλίππων ἔρχεται συστημένος εἰς Θεσσαλονικὴν πρὸς τὸν βιοτέχνην Ἰάσονα. Τὴν σύστασιν ταύτην ἀσφαλέστατα ἔκαμε πρὸς τὸν Παῦλον ἡ πορφυρόπωλις Λυδία.

Τὴν ἀποψιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ βιοτέχνης Ἰάσων τῆς Θεσσαλονίκης ἦτο Μακεδὼν προσήλυτος διετύπωσε πρῶτος ὁ τότε νεαρός Γερμανὸς Θεολόγος Albrecht Oepke. Κατ' αὐτόν, ὁ Ἰάσων οὗτος δὲν ἦτο Ἰουδαῖος, ὡς ὑπεστηρίζετο μέχρι τότε ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ἐρμηνευτῶν, ἀλλὰ Μακεδὼν προσήλυτος (*wohl früher Proselyt*), οὐδεμίαν ἔχων σχέσιν πρὸς τὸν Ἰάσονα τῆς Πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῆς (16, 21)¹⁰. Πρὸς τὴν ἀποψιν ταύτην τοῦ Α. Oepke συνετάχθησαν ἐν συνεχείᾳ ὅλοι οἱ ἐρμηνευταί, οἱ ὁποῖοι ἀποδέχονται ὅτι τὴν

9. Βλ. Kuhn, «Προσήλυτος» ἐν Gerhart's, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Sechster Band, Stuttgart 1959, 727-745.

10. Βλ. Das Neue Testament, Deutsch No 8: *Die kleinere Briefe des Apostel Paulus*, Göttingen 1937, 119: *Die Briefe an die Thessalonicher*, von Albrecht Oepke.

πρώτην Ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονίκης ἀπετέλεσαν πρώην εἰδωλόατραι («*Die Gemeinde im wesentlichen ist eine heidenchristliche*»)¹¹.

Ἡ ταυτότης τούτων ὡς τῶν Μακεδόνων παραληπτῶν ἀμφοτέρων τῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν δηλοῦται διὰ τῶν ἐκφράσεων: «ἐπεστρέψατε ἀπὸ τῶν εἰδώλων δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ» (Α΄ Θεσσ. 1, 9), ὡς καὶ «Ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς ἰδίους Προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων καὶ Θεῷ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, κωλύοντων ἡμᾶς λαλῆσαι τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα σωθῶσιν» (Α΄ Θεσσ. 2, 14· πρβλ. 4, 3-5, καὶ 1). Πράγματι, μετὰ τὴν αἰφνιδίαν ἀναχώρησιν τοῦ Παύλου ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικὴν ἐξέσπασε κατὰ τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς πόλεως ταύτης διπλοῦς σκληρὸς διωγμὸς, ἐκ μέρους δηλαδὴ καὶ τῶν ἐκεῖ Ἰουδαίων, ὡς καὶ ἐκ μέρους τῶν Μακεδόνων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ παραμείνουν πιστοὶ εἰς τὴν μακράν τοπικὴν παράδοσιν τῶν μύθων τοῦ Πανθέου τοῦ Ὀλύμπου. Τὸν σκληρὸν διωγμὸν τοῦτον εἶχε προβλέψει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Α΄ Θεσσ. 3, 4, καὶ Β΄ Θεσσ. 1, 4). Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον οἱ Χριστιανοὶ τῆς Θεσσαλονικῆς ὑπέστησαν πολλὰς καὶ μεγάλας θλίψεις, πλὴν ὅμως ἡ πίστις των δι' αὐτῶν ἐνισχύθη πολὺ περισσότερον (Α΄ Θεσσ. 3, 3), διὰ «τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, περὶ ἧς καὶ πάσχετε» (Β΄ Θεσσ. 1, 5).

Εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων ἀναγράφεται δὶς (17, 4 καὶ

11. Βλ. Ernst von Dobschütz, ὁ.π., II. B. Rigaux, ὁ.π., 21. Ernst Haenchen, *Apostelgeschichte*, Göttingen 1961, 46. P. Fein-J. Behm-W. Kümmel, *Einleitung in das Neue Testament*, 17, Auflage Heidelberg 1967, 180. Otto Kuss, *Paulus*, Regensburg 1971, 88, Alfi 6. Auflage, Freiburg-Basel-Wien 1973, 400. Περὶ τῆς παλαιότητας χρήσεως τοῦ ὀνόματος τούτου βλ. W.W. Pe - G. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Nachdruck der 3. Auflage, Graz 1959, Band I, 531. - *Die Namen der Bi und ihre Bedeutung im Deutschen*, Nach Deutungen von Pfarrer Th. Burgstahler, Ulm, und Dr. Georges Kahn, Zürich, und unter Vergleich von Wörterbüchern, Concordanzen un ältesten Namensbüchelage, Stuttgart 1965, 202.

Κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη ὑπὸ τῶν Σελευκιδῶν βασιλέων, μάλιστα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν καθισταμένους ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, ἀντὶ τοῦ συνωνύμου πρὸς αὐτὸ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος «JESUA». Βλ. Α΄ Μακκαβαίων 8, 17, καὶ 14, 2 καὶ Δ΄ Μακκαβαίων 4, 16. Πρβλ. H.A.M. Tens, ὁ.π., 214. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἐλληνιστῶν Ἑβραίων Ἀρχιερεὺς, ὁ ὀνομασθεὶς Ἰάσων, συνεχρότησε τὴν «Ἐνωσιν τῶν Ἰουδαίων Ἀθλητῶν». Οὗτοι ὤφειλον νὰ ἀγωνίζωνται ὀλόγυμνοι, γεγονός δὲ ὅποιον προεκάλεσε παρατεταμένας ζυγῆρας ἐξεγέρσεις τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὡς ἀντιτιθέμενον πρὸς τὰς διατάξεις τῆς Τορά, τοῦ ἰουδαϊκοῦ δηλαδὴ νόμου.

12) ὅτι ὑπῆρχον εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Βέροϊαν γηγενεῖς ἀριστοκράται προσήλυτοι, σεβόμενοι τόν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινόν Θεόν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οἱ ὅποιοι ἔγιναν οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τῶν πόλεων τούτων διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι τό ζωτικώτατον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς εὐρυτέρας διαδόσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐξ ἴσου τῆς πορφυροπώλιδος Λυδίας καὶ τοῦ βιοτέχνου Ἰάσονος. Εἰς τό ἐνδιαφέρον ἀμφοτέρων πρέπει νά ἀποδοθῆ ἡ ταχεῖα διάδοσις τῆς ὑποδειγματικῆς πίστεως τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἀχαΐᾳ. Τό ζωτικόν τοῦτο ἐνδιαφέρον σαφῶς διατυπῶνται εἰς τό βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Τό ὡσαύτως ἔντονον ἐνδιαφέρον τοῦ Ἰάσονος ἐπαρκῶς ἐκφράζεται πρῶτον διὰ τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας τῶν Ἰουδαίων, ὅτι οὗτος ὑπεδέχθη εἰς τόν οἶκον αὐτοῦ τόν Παῦλον, τόν Σιλουανόν καὶ τόν Τιμόθεον (Πράξ. 17, 7), ὡς καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου δωροδοκίας τῶν Πολιταρχῶν, ὥστε νά φυγαδευθοῦν οἱ τρεῖς ἀπόστολοι ἐκ Θεσσαλονίκης (Πράξ. 17, 9). Καὶ μόνον ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς ἐξαγορᾶς τῶν Πολιταρχῶν διὰ γενναίου χρηματικοῦ ποσοῦ ἀρκεῖ, διὰ νά κατανοηθῆ τό ὅτι δέν ἦτο Ἰουδαῖος.

Οὕτω καταφαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ Λυδία καὶ ὁ Ἰάσων ἦσαν ἀμφοτέροι πολὺ πλούσιοι ἐπιχειρηματίαι, διαθέσαντες ἀνέτως μεγάλα χρηματικά ποσά διὰ τὴν εὐρυτέραν ἐπέκτασιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πιθανώτατα δέ εἶχον ἀμφοτέροι καὶ ἄλλα τινά κοινά ἐνδιαφέροντα ἐξ ἴσου ἐπαγγελματικῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως. Τὴν φύσιν καὶ τὰς διαστάσεις τούτων βοηθεῖ νά κατανοήσῃ ὁ κάθε ἐρευνητὴς ὁ ρωσικῆς καταγωγῆς Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς οἰκονομολόγος Michael Rostovtzeff διὰ τοῦ τριτόμου ἀξιολογωτάτου ἔργου του «Die Hellenistische Welt. Gesellschaft und Wirtschaft». Οὗτος πληροφορεῖ ὅτι πολὺς χρυσὸς συνεκεντρώθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν περισσοτέρων Μακεδόνων μεγαλεμπόρων καὶ βιοτεχνῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ, κατάστασις ἡ ὅποια καὶ διετηρήθη μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων¹². Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, πολλοὶ ἐκ τῶν ἀπογόνων τῶν «Κροίσων» Μακεδόνων εἶχον συνεχῆ ἐπικοινωνίαν μέ τὰς περισσοτέρας μεγαλοπόλεις τῆς Ἀσίας, τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τῆς Αἰγύπτου, συχνότερον δέ μέ τὰς νήσους Ρόδον καὶ Δῆλον, διότι εἰς αὐτάς τὰς δύο νήσους ὑπῆρχον ἐκτός τῶν θησαυροφυλακίων των, καὶ οἱ πράκτορες τῶν ἐπιχειρήσεών των¹³.

12. Βλ. Michael Rostovtzeff, *Die Hellenistische Welt. Gesellschaft und Wirtschaft*, Tübingen 1955-1956, Band 1, 194.

13. Βλ. ὁ.π., τόμ. 2, 601-606 καὶ 1016-1020. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀναφέρεται γενικώτερον εἰς τὴν καθόλου ἐθνικὴν δραστηριότητα τοῦ τελευταίου

Ἐπί τῇ βάσει τῶν ἐκτεθέντων εἶναι λίαν πιθανόν ἢ πορφυρόπωλις Λυδία καί ὁ βιοτέχνης Ἰάσων νά εἶχον τάς προαναφερθεῖσας σχέσεις μέ ἀμφοτέρας τάς νήσους Ρόδον καί Δῆλον. Τήν ἀποψιν ταύτην ἐνισχύει καί ἡ γνώμη τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Βέλγου μοναχοῦ B. Rigaux, συντάκτου τοῦ ὄγκωδεστάτου ἐρμηνευτικοῦ ὑπομνήματος ἀμφοτέρων τῶν πρός Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῶν, κατά τήν ὁποίαν ὁ Εὐαγγελιστής Λουκάς οὐδεμίαν παρέχει πληροφορίαν περί τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰάσονος, διότι οὗτος ἦτο ἀκριβῶς εὐρύτατα εἰς πάντας γνωστός¹⁴.

Ὁ κομιστής ἀμφοτέρων τῶν Ἐπιστολῶν τούτων παρέδωκεν αὐτάς εἰς τόν οἶκον τοῦ Ἰάσονος, εἰς τόν ὁποῖον πρέπει νά συνήθησαν ὅσοι εἶχον γίνεαι Χριστιανοί, διά τήν ἀνάγνωσιν αὐτῶν καί τήν ἐπ' αὐτῶν συζήτησιν μετά τοῦ κομιστοῦ Τιμοθέου. Οἱ συγκεντρωθέντες ἀπετέλουν αὐτό τοῦτο τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης, ἦσαν δέ πάντες Μακεδόνες ἀριστοκράται, ὡς τοῦς παρουσιάζει αὐτό τοῦτο τό βιβλίον τῶν *Πράξεων τῶν Ἀποστόλων* (17, 1).

Ὡς πρός τάς σχέσεις Ἰάσονος τοῦ βιοτέχνου πρός τόν Ἰάσονα τῆς *Πρός Ρωμαίους Ἐπιστολῆς* (16, 21), τοῦ ὀνομαζομένου μετά τῶν Λουκίου καί Σωσιπάτρου «*συγγενῶν τοῦ Παύλου*», τίποτε δέν εἶναι δυνατόν νά λεχθῆ μετά βεβαιότητος. Ἐνδιαφέρουσα παρουσιάζεται καί ἡ πληροφορία Ἀρίστωνος τοῦ ἐκ τῆς Πέλλης τῆς Παλαιστίνης (μέσα β' αἰῶνος) ἐκ τῶν ὑπό μορφήν Διαλόγου ἀποσπασμάτων τοῦ ἔργου του «*Ἀντιλογία ἢ διάλεξις Παπίσκου καί Ἰάσονος περί Χριστοῦ...*»¹⁵, κατά τήν ὁποίαν ὁ Ἰάσων οὗτος ἐχρημάτισε πρῶτος Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Μᾶλλον πρόκειται περί περισσοτέρων προσώπων ἐχόντων τό ὄνομα Ἰάσων, τοῦς ὁποίους ἀναφέρει καί ὁ Σωφρό-

Μακεδόνας βασιλέως Φιλίππου Ε' (βλ. τόμ. 2, 502, καί τόμ. 3, 1236, ἔνθα παρατίθεται ἡ ἐκτενής ὑποσημείωσις 37 τῆς σελ. 502)· ἡ δραστηριότης αὕτη τοῦ Φιλίππου Ε' στόχους εἶχε τήν στρατιωτικήν καί οἰκονομικήν κατοχύρωσιν τῆς Μακεδονίας. Ὡς γνωστόν, πλησίον τῆς πόλεως Πέλλα, τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων, προεβλέπετο ἀπό πολύ ἐνωρίτερον ἡ λειτουργία Παμμακεδονικοῦ Οἰκονομικοῦ Ὄργανισμοῦ. Εἰς τοῦς παλαιότερους ἱστορικούς χάρτας ἀναγράφεται ἐγγύς τῆς Πέλλης τό *Κίτιον τῆς Μακεδονίας*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη κατ' ἀντιστοιχίαν πρός τό *Κίτιον* τῆς Κύπρου, εἰς τό ὁποῖον προφανῶς εἶχε λειτουργήσει λίαν ἐπιτυχῶς τό Οἰκονομικόν Διευθυντήριον καθ' ὅλην τήν περίοδον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τό *Κίτιον* τῆς Μακεδονίας βεβαίως δέν ἐλειτούργησε λόγω τῆς καταλύσεως τοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων ὑπό τῶν Ρωμαίων. Περί αὐτοῦ κάμνει εἰδικῶς λόγον ὁ Ρωμαῖος ἱστορικός Τίτος Λίβιος εἰς τό ἔργον του *Historia Romanorum*, βιβλίον XLII, 51, 2-3.

14. Βλ. B. Rigaux, ὁ.π., 26.

15. Βλ. Δ.Σ. Μπαλάνου, *Πατρολογία*, Ἐν Ἀθήναις 1930, 67. Πρβλ. Gustav Stählin, *Die Apostelgeschichte*, Göttingen 1966, 224-225.

νιος Εὐστρατιάδης εἰς τό Ἁγιολόγιον τοῦ¹⁶.

Ὡς πρὸς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀρίσταρχον (Πράξ. 20, 4·27, 2· Κολ. 4, 20· Φιλῆμ. 24), Σεκοῦνδον (Πράξ. 20, 4), Γάϊον (Πράξ. 19, 29·20, 4· Ρωμ. 16, 23· Α' Κορ. 1, 14) καὶ Δημῖαν (Κολ. 4, 14· Β' Τιμ. 4, 10· Φιλῆμ. 4), δέν εἶναι εὐκολον νά λεχθῆ ποῦ καί πότε ἔγιναν Χριστιανοί¹⁷.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Θεσσαλονίκης τῆς ἀλληλεξαρτήσεως Χριστιανικῆς Ζωῆς καὶ Θεολογίας

Τὴν 25ην Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1953 ὠμίλησα εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων τὰς ὁποίας διὰ πρώτην τότε φορά καθιέρωσεν ἡ ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου¹⁸. Εἰς τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην ἐτόνισα ὅτι ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐγνώρισε κατὰ τὴν πρώτην εἰς αὐτὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τὴν οὐσιαστικωτέραν καὶ πνευματικωτέραν μεταβολὴν τῆς ἱστορίας της, ὄλων τῶν αἰῶνων, τὴν σφραγίδα τῆς ὁποίας διατηρεῖ μέχρι σήμερον ἀνεξίτηλον καὶ καθαρὰν. Διὰ τῆς μεταβολῆς ἐκείνης δέν ἔγινεν ἀπλῶς μία χριστιανικὴ πόλις, ἀλλὰ ὁ τόπος τῆς ἀλληλεξαρτήσεως τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς ζωῆς καὶ τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας, ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ὁ στίχος Α' Θεσσ. 1, 9 διὰ τῆς ἀναφορᾶς οὐχὶ ἀπλῶς τῶν τριῶν βασικῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, τῆς πίστεως δηλαδὴ, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ «τοῦ ἔργου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος...». Εἶναι δέ ἡ ἀλληλεξάρτησις αὕτη τό οὐσιαστικώτερον χαρακτηριστικόν τῆς Ὀρθοδοξίας. Διὰ τὴν Θεσσαλονικὴν τό ἀποκορύφωμα τῆς ἀλληλεξαρτήσεως ταύτης ἐξεφράσθη ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς διδασκαλίας του περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, περὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀκτίστου φωτός, ὡς ὑπηγορεύθησαν αὗται κατὰ τὰς περὶ τοῦ Ἡσυχασμοῦ ἔριδας τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰδ' αἰῶνος. Ἡ ἀλληλεξάρτησις αὕτη ἐκφράζει τὴν ἀπρόσκοπτον ἐπιδεκτικότητα τοῦ θείου παράγοντος εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν τῶν Θεσσαλονικέων, γεγονός

16. Βλ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, *Αγιολόγιον*, Ἐκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας, σελ. 209-210. Πρὸβλ. Franz X. Pözl, *Die Mitarbeiter des Weltapostels*, Regensburg 1911, 228-231.

17. Βλ. Franz X. Pözl, ὁ.π., 234-237, 333-337 καὶ 556-560.

18. Βλ. Μ.Α. Σιώτου, *Εἰκόνες ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Θεσσαλονικίην*, περιοδικόν «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τεύχος Ἰουλίου-Αὐγούστου 1953.

ισάξιον πρὸς τὴν «θεοπνευστίαν», διὰ τῆς ὁποίας ἀπλοῖ ἄνθρωποι ἔγιναν ὄργανα, ὡς καὶ οἱ ἅγιοι, τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἦτο ἡ πρώτη μεγάλη προσφορά τῶν Μακεδόνων Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποίαν ἐν συνεχείᾳ ἠκολούθησαν καὶ ὅλοι οἱ Μεγάλοι Ἑλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Θέλω νὰ πιστεύω ὅτι ἡ ἀλληλεξάρτησις αὕτη ἐπηρέασε θετικῶς καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀναπτυχθείσας σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Αἱ διψασμέναι ψυχαὶ τῶν Μακεδόνων προσηλύτων τῆς Θεσσαλονίκης, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ὡς δρόσον Ἄερμών διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τὸν «λόγον τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν» (Α΄ Θεσσ. 3, 16), ἀπετέλουν τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀριστοκρατίαν τῆς πόλεως ταύτης. Οὗτοι εἶχον πλήρη ἐμπειρίαν τῆς κακοδαιμονίας σύμπαντος τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία ἐδημιούργει καὶ εἰς αὐτούς πολλὰς θλίψεις, καὶ ἦσαν ἀπὸ μακροῦ ὥριμοι καὶ ἔτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὸν δι' αὐτούς κληθέντα Ἀπόστολον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης τοὺς προώριζε καὶ τοὺς ἐκάλεσεν ὡς ἐπίλεκτα μέλη τοῦ ἱστορικοῦ σώματός Του, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Οὗτοι πλήρως ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν κλήσιν των ταύτην, γενόμενοι μετὰ πολλῆς χαρᾶς «τύπος» καὶ ὑπογραμμὸς «οὐ μόνον πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἀχαΐᾳ» (Α΄ Θεσσ. 1, 7· πρβλ. Β΄ Θεσσ. 3, 3), ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν Μακεδόνων Χριστιανῶν, ὄλων τῶν αἰώνων. Ὡς τέλειοι μιμηταὶ ὄχι μόνον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τῶν ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἰουδαίας, εἰς τὰς ὁποίας συγκατελέγοντο καὶ οἱ ἄλλοι Μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι Ἅγιοι τῆς Θεσσαλονίκης. Οὕτως «ἔθηκαν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ψυχὰς των» (Α΄ Ἰωάν. 3, 16). Διὰ τῶν εὐλογιῶν των ἡ Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης συνεχίζει τὴν πορείαν της πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, συνεχῶς πυκνώνουσα τὰς τάξεις τῶν Ἀγίων της. Μεταξὺ αὐτῶν προβάλλει ὁ τιμώμενος καὶ διὰ τοῦ παρόντος διεθνοῦς Συμποσίου μεγαλομάρτυς, μυροβλύτης καὶ θαυματουργός Ἅγιος Δημήτριος, ὁ προστάτης καὶ φύλαξ τῆς ὄντως πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς πρωτευούσης τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς γεραίρομεν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν «Ἁγιοτόκον» πόλιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐν Τριάδι μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ.